

Laboratoris de lectura per a les famílies o com treure l'univers de cada llibre¹

Nati Calvo, Glòria Gorchs, Anna Mas i Marta Roig²

El laboratori és a punt de començar...

Les famílies habituals entren a la biblioteca i van directes al punt de trobada de l'àrea infantil. Les famílies que s'estrenen, en canvi, pregunten i s'apropen expectants. Algú de l'escola els ha recomanat l'activitat però no tenen gaire clar a què s'han apuntat.

La dinamitzadora els dona la benvinguda i adverteix tots els presents que venir a un laboratori sempre implica certs riscos: experimentar amb les paraules i les imatges és emocionant i enriquidor, però també perillós.

I aleshores obre un llibre exposat a un faristol, *El sr. Rondó i el malentès al zoo*, de Kevin Waldron (Flamboyant, 2012), i d'una butxaca en treu unes claus grosses i rovellades... potser són del zoo? I d'una capsa, unes quantes llanternes per repartir entre les famílies... Sembla que avui faran una passejada nocturna per uns quants zoològics literaris d'allò més interessants.

En silenci, doncs, seguint el ritual, marxen plegats cap a la sala Tallers i allà descobreixen, entre la foscor, unes gàbies amb alguns dels millors àlbums il·lustrats sobre zoològics.

Tenen temps, espai i diversos exemplars de cada títol per llegir en família. I, a més a més, material suficient perquè pares i fills provin algunes de les tècniques artístiques que il·lustren els llibres triats. El blanc i el negre de Gregg Reyes a *Nit al zoo* (La Magrana, 1989). El contrast entre gris i color, realitat i ficció, de Suzy Lee a *Zoo* (Cuatro Azules, 2010). O el dibuix geomètric sobre negre d'Imma Pla a *Lola: toodo un día en el zoo* (Océano Travesía, 2012).

Una hora i mitja intensa que acaba amb una posada en comú entre els assistents per compartir sensacions i idees, tot prenent un te tal com fa el vigilant del zoo d'*Un día diferente para el señor Amos*, de Philip Christian Stead, amb il·lustracions d'Erin E. Stead (Océano Travesía, 2011).

El laboratori entre bambolines

El format obert i experimental dels laboratoris ens pot fer creure que es basen en la intuïció i la improvisació, però segueixen un guió molt pensat. Parteixen dels llibres per acabar tornant als llibres. L'obra és la font d'inspiració i la protagonista de les sessions. Els laboratoris només procuren donar eines per descodificar-la. Tal com apuntava el pedagog José Antonio Portillo, «traiem l'univers de cada llibre», desgranant-ne la història, els personatges, les temàtiques, les il·lustracions i les tècniques per, a partir d'aquests elements que configuren cada llibre, ampliar els referents de lectura de les famílies i fer més ric el seu itinerari lector.

I aquest és un filó inesgotable, perquè podem arribar a infinits universos, tants com llibres, autors i il·lustradors hi ha. Per ara, els diferents professionals i biblioteques implicats es refereixen als laboratoris com a espais de creació per a les famílies que conviden a experimen-

tar al voltant de la lectura, entesa en el sentit més ampli del terme: llegir en tots els sentits, la lectura d'imatges i sons, la creació literària com un joc i la imaginació poètica com a forma artística.

Des d'aquest calidoscopi de mons que ens ofereixen els llibres, els laboratoris persegueixen promoure la lectura, posar a l'abast de les famílies autors i obres destacables de la literatura infantil, facilitar espais de lectura compartida a les famílies, facilitar espais de creació i donar eines per ampliar la mirada crítica de petits i grans.

Per al **disseny** de cadascuna de les sessions els professionals fan una selecció dels llibres que la biblioteca vol donar a conèixer i, després d'un període de reflexió, defineixen la dinàmica concreta d'aquella sessió, els materials necessaris i l'ambientació de l'espai.

Així, a **cada sessió**, segons l'objectiu concret que es persegueix, s'expliquen contes i es creen atmosferes suggerents, es mostren àlbums il·lustrats buscant complicitats i lligams entre ells o amb altres gèneres literaris, es busquen fórmules originals per presentar els llibres, es projecten imatges que amplii'n mirades, es conviden puntualment il·lustradors i autors, es busquen relacions entre l'escriptura i altres formes d'expressió: plàstica, musical, teatral...

I en tots aquests casos, s'intenta escol-

lar els infants i observar les seves reaccions davant de cada descobriment.

Fer l'**avaluació** de l'impacte real, com en tota activitat cultural, no és fàcil. Fins ara els laboratoris s'han avaluat amb barems quantitatius: l'augment de préstecs dels llibres presentats i del fons infantil en general, l'augment d'usuaris participants, la fidelització del públic, les consultes de professionals de biblioteques i d'educació, etc.

Des del punt de vista qualitatiu tenim, de moment, el retorn de les famílies i d'altres professionals. Conscients que això, però, no és suficient, també dediquem molts esforços a documentar tot allò que fem, els resultats obtinguts, les possibles millores, etc. I encara, en un altre nivell, hi ha les jornades que s'organitzen anualment amb la intenció de, més enllà de difondre el model, fer una revisió i avaluació conjunta entre els professionals i centres implicats.

En tots els casos, estem convençudes que els laboratoris són profitosos per a la descoberta i prescripció d'aquells bons llibres que altrament potser quedarien amagats a les prestatgeries.

Les fonts d'on bevem

Darrere de les paraules que defineixen els laboratoris hi ha un cos teòric i pràc-

tic provinent de diferents disciplines que ens serveix de guia per treballar i dotar de contingut el camí que bastim.

Partim de l'infant per anar a l'infant, iniciant un camí a partir del llibre per acabar en el llibre. Entenem que l'infant «pertany» al joc simbòlic,⁴ i com a tal és capaç de projectar amb el pensament allò que no existeix. Això li permetrà relacionar-se, aprendre i explicar tot allò que sortirà al seu encontre al llarg de la vida. Un d'aquests encontres simbòlics són els laboratoris de lectura.

Però perquè es doni l'aprenentatge a ritme d'infant no hi ha una altra via que deixar-se atrapar i buscar que aquest encontre sigui tot un descobriment. Dit d'una altra manera, la sorpresa se situa com a punt de partida d'un aprenentatge profund, consistent i lúdic.⁵

Noms importants de la pedagogia com Loris Malaguzzi (Correggio, 1920-1994) i Gianni Rodari (Omegna, 1920-1980)⁶ van aportar una visió innovadora de l'educació dels infants com a procés on múltiples llenguatges i intel·ligències,⁷ provinents de diferents disciplines o models d'actuació i relació, podien convergir en diverses accions d'aprenentatge experimental, intel·lectual, relacional, emocional, artístic i social.

La filosofia que hi ha al darrere del seu cos pràctic no és altra que la convicció que cada infant és un ésser humà únic,

DECÀLEG O TRETS QUE CARACTERITZEN UN

LABORATORI DE LECTURA FAMILIAR³

1. El llibre és la font d'inspiració, el punt de partida i el d'arribada. Sense llibres, no hi ha laboratori.

2. La presència física del llibre i la seva trobada amb els infants i els adults a través d'una estona de **lectura compartida** són irrenunciables.

3. El dinamitzador final pot ser extern, però **el laboratori neix d'un objectiu o necessitat de la biblioteca** i es dissenya i s'executa conjuntament amb el personal de l'àrea infantil.

4. Els llibres són el motor d'una experiència que pot incloure o no un taller plàstic però que no té en cap cas el producte com a objectiu. Allò que importa és el procés.

5. La recerca de la bellesa en la presentació, la cura de l'estètica de l'espai i la creació de rituals són claus per aconseguir l'efecte sorpresa. Els petits detalls i els objectes aporten valor a l'experiència, la completen i faciliten certa disposició d'esperit de les famílies.

6. Es busca crear experiències especials, afectives i vivencials al voltant de la lectura i els llibres que perdurin en la memòria dels infants.

7. Es mostra la diversitat del fons de la biblioteca. En lloc de classificar els llibres, es desclassifiquen i es busquen nous vincles entre ells.

8. Les famílies no són receptores passives, sinó que se'ls demana una implicació molt activa. El dinamitzador els cedeix tot el protagonisme per passar a ser un guia o acompanyant.

9. La creativitat és el que ens permet, partint dels llibres o les històries, arribar a noves formes d'expressió: jocs literaris, artístics, teatrals, musicals...

10. Hi ha la voluntat de documentar exhaustivament el seu funcionament i difondre les propostes a la xarxa, perquè puguin ser compartides, avaluades, seguint les apostes actuals pel 2.0 i la construcció col·lectiva de noves realitats.

Reflexió al voltant de les activitats de promoció de la lectura

Són moltes les fórmules que s'han utilitzat per parlar d'estratègies lligades a la lectura i diverses les formes que han pres les activitats orientades a promoure l'hàbit lector, millorar la competència lectora i despertar el gust per llegir, una diversitat de propostes que bé podria justificar-se per la riquesa i complexitat pròpies del camí de descoberta del món literari.

Hores del conte, concursos, clubs de lectura, recitals, trobades amb autors i il·lustradors, etc. Les biblioteques, juntament amb altres mediadors, treballem per esdevenir ponts sòlids entre els infants i els llibres, però sempre amb el dubte de si les vies escollides els connectaran amb la lectura, amb la incògnita permanent de si, més enllà d'augmentar el préstec, obrim el món literari als nostres usuaris i provoquem l'acte íntim, silenciós i solitari de la lectura personal.

Segurament, en algun moment la programació d'activitats ha deixat de ser una

eina per convertir-se en un objectiu per ella mateixa. Ha estat llavors quan els professionals hem abocat els infants a una oferta cultural desenfrenada sense establir les bases prèvies de les activitats ni reflexionar sobre si era necessària una especialització, el treball amb algunes edats estratègiques, etc.

En aquest sentit, els detractors de les activitats de promoció de la lectura han acusat els mediadors, endinsats en aquesta obsessió per programar, d'oblidar que el simple fet de llegir és el camí més eficaç per esdevenir lector.

El format dels «laboratoris de lectura» no garanteix una fórmula d'èxit matemàtic, però estem segures que permet tot allò que molts hem estat buscant: un major protagonisme dels llibres i l'acte lector en les activitats, la formació literària de les famílies, un espai per experimentar, l'establiment d'unes pautes de qualitat, teoritzar a partir de la mateixa pràctica, compartir i avaluar l'experiència resultant.

amb «cent llenguatges» per desenvolupar, que aprèn i creix en relació amb els altres, si els adults els oferim la possibilitat de poder expressar-se i crear en el marc d'un grup.

Per al model Reggio de l'Emília o el de Maria Montessori,⁸ l'educació estètica és primordial, i s'entén com l'art de posar en relació diferents elements que en un primer moment semblen aïllats, ja sigui jugar amb l'espai, buscar la bellesa amagada o visible en cada activitat, partir del fet literari i artístic, etc., cohesionant experiències múltiples (lectura, misteri, treball espacial, coneixement d'allò que volem experimentar, etc.). Amb relació a la lectura, treballen amb les il·lustracions dels llibres com a porta d'entrada a les arts visuals, des d'on s'experimenta la perceptivitat i s'aprecia allò que prèviament resultava insignificant, de manera que es desenvolupa en l'infant una sensibilitat necessària per a l'interès humà.⁹ Dintre del mateix marc contemporani de Malaguzzi, Gianni Rodari va capgirar el concepte estàtic de la literatura infantil, i amb la seva obra *Gramàtica de la fantasia*¹⁰ la màgia de les paraules com a univers lúdic i dels contes va entrar amb més força dintre de les escoles i també dins l'experimentació a partir de la imaginació.

Curiosament, és també a Itàlia que apareix tot un revolucionari de les arts plàstiques i del disseny editorial: Bruno Munari (Milà 1907-1998). De fet, el mot «laboratori» el manllevem dels laboratoris d'exploració, del joc i comunicació que l'artista va portar a terme vers els anys vuitanta, un concepte que hem fet nostre i que avui ens permet apropar els llibres als infants des de l'experimentació, el joc, l'exploració, la fabulació, la narració i composició d'històries, l'animació dels personatges i l'ús de tot tipus de tècniques i materials, elements que sempre van ser presents en els seus laboratoris.

A més, el seu treball va permetre experimentar amb el llibre com a llibre objecte, com a joc o com a obra artística. El seu llegat va calar de ple dins la nostra recerca perquè:¹¹

- Treballava molt bé els objectius de coneixement que tot laboratori vol aconseguir.
- Preparava uns espais idonis per fer experiments.
- Cercava de fer accions interdisciplinàries.
- Seleccionava les tècniques que es treballarien a cada laboratori.
- Objectivava l'experiència.

I ja en el nostre segle XXI, la investigació

de Teresa Duran sobre la lectura, i en particular la lectura de la imatge, a partir de l'àlbum il·lustrat¹² ens ha obert una visió més perspícua del món de la il·lustració com un altre dels llenguatges que l'infant ha de poder explorar a través dels laboratoris.

Aquests i altres professionals de l'educació, l'art i la infància, com ara José Antonio Portillo o Kathrin Buchmann,¹³ són els referents que ens inspiren i a qui modestament ens volem apropar amb la nostra proposta.

Cronologia dels laboratoris de lectura

L'octubre de 2005, amb la inauguració de la Biblioteca Roca Umbert de Granollers, s'inicia una programació estable de tallers familiars que volen unir lectura i art. Durant aquests anys passen pels tallers diferents perfils de dinamitzadors, i no és fins al 2010, quan l'activitat pren el nom de Laboratori de lletres i imatges,¹⁴ que la responsabilitat de dissenyar i conduir els laboratoris recau directament en el responsable de la sala infantil.

De seguida, la biblioteca comença a rebre *inputs* de diferents professionals que també fa temps que busquen i experimenten en el disseny d'una activitat

d'animació lectora en aquesta mateixa línia creativa. És el cas de Marta Roig¹⁵ des de la Biblioteca Pilarín Bayés de Santa Coloma de Cervelló o de la Biblioteca Marc de Vilalba de Cardedeu.

L'any 2012 la Biblioteca Roca Umbert i el Bib.Botó¹⁶ organitzen una primera trobada de treball per elaborar entre tots aquests professionals unes pautes que ajudin a definir què entenem per laboratoris de lectura.

Paral·lelament, la taca dels laboratoris s'estén a la Biblioteca Albert Pérez Baró-Montbau de Barcelona, a la Biblioteca de Sant Ildefons de Cornellà, a les Biblioteques de Girona, la Biblioteca Pública de Tarragona, a la Biblioteca Central Xavier Amorós de Reus i a la Biblioteca Ernest Lluch i Martín de Vilassar de Mar. Així, en poc menys de dos anys queda teixida una xarxa de laboratoris de lectura que no para de créixer.

L'estiu del 2013 tenen lloc a Granollers les II Jornades de Laboratoris de Lectura. La visita de l'artista i pedagog José Antonio Portillo i de Kathrin Buchmann, directora de programes de LesArt (Berlín), ha es-

peronat noves reflexions i ha creat nous reptes al voltant dels laboratoris de lectura.

Podeu consultar el material (relat, vídeos, fotografies...) de les I i II Jornades dels Laboratoris de Lectura a wp.granollers.cat/lablletresimatges, i us animem a estar atents a l'anunci de les properes jornades a Granollers.

1. A partir de l'expressió que José Antonio Portillo va utilitzar a les II Jornades de Laboratoris de Lectura. Biblioteca Roca Umbert, Granollers, 2013: «Sácame el universo de este libro».
2. Nati Calvo, Glòria Gorchs i Marta Roig són bibliotecàries. Anna Mas és gestora cultural.
3. Decàleg elaborat entre tots els assistents a la I Jornada de Laboratoris de Lectura. Granollers, juliol de 2012.
4. Ángeles Ruiz de Velasco; Javier Abad Molina. *El juego simbólico*. Barcelona: Graó, 2011.
5. Catherine L'Ecuyer. *Educar en el asombro*. Barcelona: Plataforma, 2013.
6. Per saber-ne més: *Els cent llenguatges dels infants*. Barcelona: A. M. Rosa Sensat, 2005; Loris Malaguzzi. *La educación infantil en Reggio Emilia*. Barcelona: Octaedro, 2011; <http://www.scuolendi.re.it/>; <http://www.reggiochildren.it/>.

7. Gardner, Howard. *Inteligencias múltiples: la teoría en la práctica*. Barcelona: Paidós, 1998.

8. Montessori, Maria. *Ideas generales sobre mi método*. Buenos Aires: Losada, cop. 1965.

9. En aquest sentit també és important conèixer el treball d'Elliot W. Eisner. *Educar la visión artística*. Barcelona: Paidós Educador, 1995.

10. Rodari, Gianni. *Gramàtica de la fantasia*. Barcelona: Educaula, 2009.

11. Frigerio, Coca; Cerchi, Alberto. *Arte e gioco*. Gènova: Erga Edizione, 2000.

12. Teresa Duran. *Àlbums i altres lectures: anàlisi dels llibres per a infants*. Barcelona: A. M. Rosa Sensat, 2007.

13. II Jornades de Laboratoris de Lectura, <http://wp.granollers.cat/lablletresimatges/jornadeslabs/>.

14. Web dels laboratoris de lletres i imatges de la biblioteca Roca Umbert: wp.granollers.cat/lablletresimatges.

15. Web dels laboratoris creats per Marta Roig: <http://www.martaroig.com/laboratoris>.

16. Bib.Botó. Grup de treball de biblioteques infantils i juvenils del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya: <http://bibboto.wikispaces.com/Laboratoris>.

Els classificats de Faristol

A càrrec de diversos col·laboradors

Us convidem a enviar anuncis per paraules al CLIJCAT (clijcat@clijcat.cat)

CERQUEM LECTORS/ES INFANTILS I JUVENILS PER PARTICIPAR EN UN FÒRUM D'OPINIÓ FORA DE L'ESCOLA.

MONSTRE PORUC BUSCA NEN PER ESPANTAR. TOTES LES EDATS.

SÓC UN "PERÒ" AMB GANES DE PROTAGONISME. VOLDRIA UN CRÍTIC QUE M'UTILITZI ARA SÍ I ARA TAMBÉ.

ATENCIÓ! ES NECESSITA LLOP PER ESPANTAR 7 CABRES BOGES QUE NO ENS DEIXEN TRANQUILS.

SIGNAT: ELS 3 PORQUETS.

ES BUSCA EDITOR QUE TRADUEIXI I PUBLIQUI LA SEGONA PART DE VANGO!

